
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00190093 5

МИКОЛА КОСТОМАРІВ

КНИГИ БИТІЯ Українського Народу

МИКОЛА КОСТОМАРІВ

Книгу

КНИГИ БИТІЯ
Українського Народу

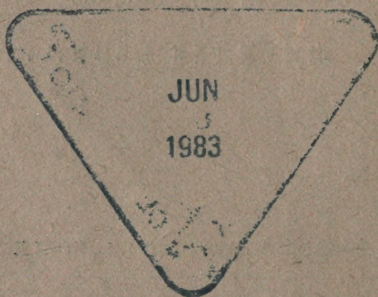
ІЗ ПЕРЕДМОВОЮ

МИХАЙЛА ВОЗНЯКА

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НОВІ ШЛЯХИ“.

ЛЬВІВ—КИЇВ, 1921.

„НОВІТНЯ БІБЛІОТЕКА“, Ч. 36.

З ДРУКАРНІ СТАВРОПИГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТА
ПІД УПРАВОЮ Ю. СИДОРАКА.

Передмова.

У Споминах жінки Миколи Костомарова описана припадкова стріча Шевченка й Костомарова вже по їх арештованню. Шевченко не жалів себе, бо був одиноким, бурлакою, але заплакав над недолею Костомарова, що саме мав одружитися і на передодні свого весілля попав у такеж нещастя, як і инші члени Кирило-Методіївського Братства. Пожалівши Миколину матірь і молоденьку дружину, заохкав Тарас: „Ой, лихо, лихо тяжке, горенько матерям і дівчині“. Байдужий про своє завтра, він додав: „Миколи мені жаль, бо в його є мати й дружинонька й він нічим не винен, хиба тим, що зо мною побратався. Простиж мене, матінко, й не кляни!“.

Ця стріча Шевченка з Костомаровим була 19 квітня 1847 р. Правдоподібно особиста знайомість Костомарова з Шевченком не мала тоді й повного року за собою, бож обидва познайомилися на весну 1846 р., як зізнав Шевченко на допиті в Третім (жандармськім) відділі царської канцелярії. У згадках із свого життя Костомарів відносить це познайомлення на місяць квітень або й май. Мистець - поет причарував мистця-історика й обидва зараз сприятелювалися. „На другий день — оповідає Костомарів у своїй автобіографії — ми говорили один другому „ти“. Коли я оповів Шевченкови про істнування товариства (себто Кирило - Методіївського Братства), він зараз заявив готовість приступити до нього, одначе віднісся до його ідей з великою заїлостю і крайньою нетолеранцією, що стало причиною багатьох спорів між мною і Шевченком. Він прочитав мені деякі з невиданих своїх творів, що від них я був у повнім захопленню. Передовсім сильне враження зробив на мене „Сон“, тоді ще

невидана нецензурна поема Шевченка. Я читав і перечитував її цілу ніч і зовсім впивався нею". В рік смерти Шевченка написав Костомарів про силу того враження, котре зробили на нього ненадруковані твори Шевченка, що він перестрашився. „Я побачив, — писав Костомарів, — що муза Шевченка роздирала заслону народнього життя. І страшно, й солодко, й боляче, й захоплююче було заглянути туди!!! Поезія завжди йде наперід, завжди відважується на сміливе діло; її слідами йдуть історія, наука та практична праця... Тарасова муза прорвала якусь підземельну таму, вже кілька віків замкнену багатьома замками, припечатану багатьома печатками".

Коли дійсно Костомарів познайомився з „Сном" Шевченка перший раз по особистій зустрічі, остатня визначує час, перед яким не повстали „Книги битія українського народу", бо вони виказують позички з кількох поетичних творів Шевченка, між иншим з його поеми „Сон". Що „Книги битія українського народу" це твір Миколи Костомарова, маємо свідоцтво Панька Куліша в його Спомипах про Костомарова в рік смерти остатнього. Куліш відкрив, що в часі його неприсутности в Київі Костомарів написав по українськи так звані „Книги битія українського народу", наслідуючи „Книги польського народу" Міцкевича. Правда, згадуючи тут і там про часи Кирило-Методіївського Братства, Куліш мішає з собою історичну правду з творчостю власної уяви, одначе щодо правдивости Кулішевого свідоцтва про Костомарове авторство „Книг битія українського народу" нема чого сумніватися, бо на це вказує і мова твору і його думки.

І „Книги польського народу" Міцкевича й „Книги битія українського народу" Костомарова вийшли з віри в містичне посланництво Славянщини, що має відродити постарілу людськість. Джерелом містицизму є посунена до екстази релігійність вибраних одиниць, що вірять в надприродне порозуміння своїх душ із Богом. А коли містицизм зіллється з запалом і захопленням патріотичних почувань, тоді він стає патріотичним містицизмом або месіянізмом. Таким месіяністичним славянофільством були перейняті братчики Кирило-Методіївського Товариства, а для пропаґанди

його думок серед українських мас написав Костомарів саме „Книги битія українського народу“.

Запозичивши від Міцкевича, улюбленого поета й Костомарова й Шевченка, тільки літературну форму та всього кілька місць, Костомарів утворив із своїх „Книг“ заокруглену живу цілість, приложену вповні до месіяністичної ролі, яку призначував для українського народу серед Славянства, зокрема у відношенню до історичних противниць України — Польщі й Московщини, зрештою згідно з думками Кирило-Методіївського Братства. На гармонійну цілість твору Костомарова злилися разом його велика реліґійність, якою відзначався через усе життя, щирий демократизм і гаряча любов до українських народніх мас, тим самим вороже становище до кріпацтва й ненависть до історичних гнобителів України, нарешті славянофільство з проповіддю славянської федерації з месіяністичною ролею Українців серед Славян. Таким робом Костомарів полишив нам історичний документ, з якого найлекше широкий загал українського народу може познайомитися з ідеями Кирило-Методіївського Братства.

Змістом „Книг битія українського народу“ таки добре перестрашився царський шеф жандармів гр. Орлов. Він заявив Костомарову, що за таку річ належиться авторови ешафот, а рівночасно додав: „Одначе я переконаний, що не Ви писали цю погань; будьте щирі й дайте можливість урятувати Вас. У Вас є старенька мати, подумайте про неї; до того Ви й наречений; від Вас залежатиме, чи здіймете зо свого хребта хоч половину тої кари, на котру Ви заслужили“. Такі й инші огляди не веліли Костомарову побільшати й так велике своє горе в часі допиту в Жандармськім відділі царської канцелярії.

Але те, що було паскудством для царського уряду, пишатиметься на завжди незовялим квітом в історії визвольного українського руху. Ні історик літератури, ні автор політичної історії України не лишить без уваги того твору Костомарова з 1846 р., написаного стилем Євангелія найправдоподібнійше під свіжим вражінням познайомлення з Шевченком, його

нецензурними політичними поемами й під впливом розмов з Генієм.

Українським народнім життям, письменством і устною словесностю почав Костомарів цікавитися ще в часі своїх студій у Харкові; тут дуже в пригоді стала йому знайомість з Ізмаїлом Срезневським, що не лишився без впливу й на розвиток зацікавлення до славянського світу у Костомарова. Слідом за збиранням фолькльорних матеріялів почав Костомарів писати й оригінальні українські вірші під псевдонімом „Єремія Галка“. Під цим псевдонімом видав 1838 р. драматичні сцени „Сава Чалий“, в 1839 р. „Українські баляди“, в 1840 р. новий невеличкий збірник віршів Вітка, а в 1841 р. надрукував у Корсуновім „Снопі“ траґедію „Переяславська ніч“ і кілька віршів. В Харкові познайомився з гуртком другорядних українських письменників, як Корсун, Петренко, Кореницький і два Писаревські. В своїй маґістерській дісертації багато уваги присвятив українським народнім пісням. Зацікавившися добою Богдана Хмельницького, він використав свою посаду вчителя історії в ґімназії в Рівнім на те, щоб особисто бути в тих місцевостях, де розвивав свою діяльність Богдан Хмельницький. Притім знову зібрав багато пісень, переказів і оповідань. В осени 1844 р. познайомився в Київі з Кулішем. Подавши вже попереднього року в „Молодику“ Бецького „Огляд писань в українській мові“, він підкреслив у нім незвичайний поетичний талант Шевченка. В серпні 1845 р. перейшов на вчителя ґімназії до Київа, де й вибрали його на катедру історії в університеті. В Київі й розвинув Костомарів найбільше енерґії для української справи. Донос Петрова на братчиків спинив цю кипучу діяльність ідейного гуртка молодих людей, змарнував сили та зламав життя гурткови талановитих людей, від яких Україна певно булаб діждалася багато добра.

Оголошенням друком „Книг битія українського народу“ заслужився Павло Зайцев у журналі „Наше Минуле“, під йогож редакцією. Звідти й передруковується текст цього твору Костомарова.

У Львові, 5 березня 1921. *Михайло Возняк.*

КНИГИ БИТІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.

1. Бог создав світ: небо і землю і населив усякими тварями і поставив над усею тваррю чоловіка і казав йому плодитися і множитися і постановив, щоб род чоловіческький поділився на коліна і племена, і кожному колінові і племену дарував край жити, щоб кожне коліно і кожне племено шукало Бога, котрий од чоловіка недалеко, і покланялись би Йому всі люде і вірували в Його, і любилиб Його, і булиб усі щасливі.

2. Але род чоловічний забув Бога і оддався діяволу, і кожне племено вимислило собі богів, і в кожному племену народи повидумували собі богів, і стали за тих богів биться, і почала земля поливатися кровю і усіватися попелом і костями, і на всім світі сталось горе, і біднота і хороба, і нещастя і незгода.

3. І так покарав людей справедливий Господь потопом, війнами, мором і найгірше неволею.

4. Бо един есть Бог істинний і един він царь над родом чоловічим, а люде як поробили багато богів, то з тим укупі поробили багато царів, бо як у кожному кутку був свій бог, так у кожному кутку став свій царь, і стали люде биться за своїх царів, і пуще стала земля поливатися кровію і усіватися попелом і костями, і умножились на всім світі горе, біднота, і хороба, і нещастя і незгода.

5. Нема другого Бога — тільки один Бог, що живе високо на небі, превездісий Духом святим своїм, і хоч люде поробили богів в постаті звіриної і чоловічої зо страстями і похотями, а то не боги, а то страсті і похоті, а правив над людьми отець страстей і похотей, чоловікоубійця діявол.

6. Немає другого царя, тільки один Царь-Небесний Утішитель, хоч люде і поробили собі царів в постаті своїх братів-людей, зо страстями і похотями, а то не були царі правдиві, бо царь — есть то такий, що править над усіма — повинен бути розумнійший і найсправедливійший над усіх, а розумнійший і найсправедливійший есть Бог, а ті царі — зо страстями і похотями, і правив над людьми отець страстей і похотей, чоловікоубійця діявол.

7. І ті царі лукаві побрали з людей таких, що були сильнійші, або їм нужнійші, і назвали їх п а н а м и, а других людей поробили їх невольниками, і умножились на землі горе, біднота і хороба, і нещастя і незгода.

8. Два народи на світі були дотепнійші: Євреї і Греки.

9. Євреїв сам Господь вибрав і послав до їх Мойсея, і постановив їм Мойсей закон, що приняв од Бога на горі Синайській, і постановив, щоб усі були рівні, щоб не було царя між ними, а зналиб одного царя-Бога Небесного, а порядок даваляб судді, которих народ вибірав голосами.

10. Але Євреї вибрали собі царя, не слухаючи старця святого Самуїла, і Бог тодіж показав їм, що вони негаразд зробили, бо хоч Давид був луччий з усіх царей на світі, однак його Бог попустив у гріх, що він одняв у сусіда жінку: сеж так було, аби люде зрозуміли, що хоч який добрий чоловік буде, а як стане самодержавно панувати, то зледащіє. І Со-

ломона, мудрійшого з усіх людей, Бог попустив у саме велике кепство - ідолопоклонство, аби люде врозуміли, що хоч який буде розумний, а як стане самодержавно панувати, то одуріє.

11. Бо хто скаже сам на себе: „Я луччий оду всіх і розумнійший над всіх, усі мусять мені коритися і за пана мене уважати і робить те, що я вдумаю“ — той зогрішає первородним гріхом, который погубив Адама, коли він, слухаючи діявола, захотів порівнятися з Богом і здурів; — той навік подобиться самому діяволу, который хотів стать в рівню з Богом і упав у пекло.

12. Єдин бо єсть Бог і єдин він Царь, Господь неба і землі.

13. Тим і Євреї, як поробили собі царів і забули единого Царя Небесного, зараз одпали і од істинного Бога і почали кланятися Ваалу і Дагону.

14. І покарав їх Господь: пропало і царство їх. і всіх забрали у полон Халдеї.

15. А Греки сказали: „Не хочем царя, хочемо бути вільні і рівні“.

16. І стали Греки просвіщенні над усі пароди і пішли од їх науки, іскуства і умисли, що тепер маємо. А се сталося затим, що не було у них царей.

17. Але Греки не дізнались правдивої свободи, бо хоч одріклися царей земних, та не знали Царя Небесного і вимишляли собі богів, і так царей у їх не було, а боги були, тим вони в половину стали такими, якими булиб, колиб у них не було богів і зналиб Небесного Бога, бо хоч вони багато говорили про свободу, а свободні були не всі, а тільки одна частка народа, прочіж були невольниками, і так царів не було, а панство було: а то все рівно, якби у їх було багато царків.

18. І покарав їх Господь: бились вони між собою і попали в неволю іспершу під Македонян, а вдруге до Римлян.

І так покарав Господь род чоловіческий: що найбільша часть його, сама просвіщенна, попалась в неволю до римських панів, а потім до римського імператора.

19. І став римський імператор царем над народами і сам себе нарік богом.

20. Тоді возрадувався діявол і все пекло з ним. І сказали в пеклі: „Оттепер уже наше царство; чоловік далеко одступив од Бога, коли один нарік себе царем і богом вкупі“.

21. Але в той час змилувався Господь, Отець Небесний, над родом чоловічим і послав на землю Сина Свого, щоби показать людям Бога, Царя і Пана.

22. І прийшов Син Божий на землю, щоб одкрити людям істину, щоб тая істина свободила род чоловічий.

23. І навчав Христос, що всі люде братія і ближні, всі повинні любить попереду Бога, а потім один другого, і тому буде найбільшая шана од Бога, хто душу свою положить за други своя. А хто перший між людьми хоче бути, повинен бути всім слугою.

24. І сам на собі приклад показав: був розумнійший і справедливійший з людей, стало буть Царь і Пан, а явився не в постаті земного царя і пана, а народився в яслах, жив у бідності, набрав учеників не з панського роду, не з учених фільософів, а з простих рибалок.

25. І став народ прозрівать істину: і злякалися фільософи і люде імператора римського, що істина бере верх, а за істиною буде свобода, а тоді вже не так легко буде дурить і мучить людей.

26. І засудили на смерть Ісуса Христа, Бога, Царя і Пана і претерпів Ісус Христос оплеванія, заушенія, біенія, хрест і погребеніє за свободу роду чоловічого тим, що не хотіли приняти його за царя і пана, бо мали другого царя - кесаря, що сам себе нарік богом і пив кров людськую.

27. А Христос - Царь свою кров пролив за свободу рода чоловічого і оставив на віки кров свою для питанія вірним.

І воскрес Христос в третій день і став Царем неба і землі.

28. Ученики його, бідні рибалки, розійшлись по світу і проповідували істину і свободу.

29. І ті, що приймали слово їх, стали братами між собою — чи були преж того панами або невольниками, фільософами або невченими — усі стали свободними кровію Христовою, котору зарівно приймали, і просвіщенними світом правди.

30. І жили христіяне братством, усе у них було общественне, і були у них вибрані старшини; і ті старшини були всім слугами, бо Господь так сказав: „Хто хоче бути першим, повинен бути всім слугою“.

31. Тоді імператори римськії і пани і чиновні люде і вся челядь їх і фільософи піднялись на христіянство і хотіли викоренити Христову віру, і гибли христіяне, їх і топили, і вішали, і в чверті рубали, і пекли, і залізними гребінками скребли, і инні тьмочисленнії муки їм чинили.

32. А віра Христова не уменшалась, а чим гірше кесарі і попи лютували, тим більше було віруючих.

33. Тоді імператори з панами змовились і сказали поміж собою: „Уже нам не викоренити христіянства; піднімемось на хитрощі, приймемо її самі,

переверhемо учеhіє Христово так, щоб нам добре було, тай обдуримо народ".

34. І почали царі приймати християнство і казали: „От, бачите, можна бути і християнином і царем вкупі".

35. І пани приймали християнство і казали: „От, бачите, можна бути християнином і паном вкупі".

36. А того не уважали, що мало сього, щоб тільки назваться: бо сказано: „Не всяк глаголяй ми: Господи, Господи! — внидеть в царство небесноє, но творяй волю отца моєго, іже єсть на набесіх".

37. І піддурили архиєреїв і попів і фільософів, а ті і кажуть: „Істинно так воно єсть, аджеж і Христос сказав: „Воздадіте кесарево кесареві, а Божиє Богові", і Апостол говорить: „Всяка власть од Бога". Так уже Господь установив, щоб одні були панами і багатими, а другі були нищими і невольниками".

38. А казали вони неправду: хоч Христос сказав: „Воздадіте кесарево кесареві", а се тим, що Христос не хотів, щоби були бунти та незгода, а хотів, щоб мирно і любязно розійшлась віра і свобода, бо коли християнин буде воздавать нехристіянському кесареві кесарево — платить подать, сповнять закон, то кесарь, принявши віру, повинен одріктись свого кесарства, бо він тоді, будучи перщим, повинен бути всім слугою; і тодіб не було кесаря, а був би єдин царь-Господь Ісус Христос.

39. І хоча Апостол сказав: „Всяка власть од Бога", а не єсть воно те, щоб кожний, що захватив власть, був сам од Бога. Уряд і порядок і правленіє повинні бути на землі: так Бог постановив, і єсть то власть, і власть та од Бога, але урядник і правитель повинні підлягать закону і сонмищу, бо і Христос повелівает судиться перед сонмищем, і так, як урядник і правитель — перші, то вони повинні бути слугами,

і не достоїть їм робить те, що здумається, а те, що постановлено, і не достоїть їм величаться та помпою очи одводити, а достоїть їм жити просто і працювати для общества пильно, бо власть їх од Бога, а самі вони грішні люде, і самі посліднійші, бо усім слуги.

40. А сьому ще гірша неправда: буцім установлено од Бога, щоб одні панували і багатілись, а другі були у неволї і нищі, бо не булоб сього, скороб приймали щире Євенгеліє: пани повинні свободити своїх невольників і зробиться їм братами, а багаті повинні наділяти нищих, і нищі сталиб також багаті; якби була на світі любов християнська в серцях, то так булоб: бо хто любить кого, той хоче, щоб тому було так же хорошо, як і йому.

41. І ті, що так казали, і тепер кажуть і переверчують Христово слово, ті оддадуть одвіт в день судний. Вони скажуть судді: „Господи! Не в твоє ли імя пророчествовах?“ А судія скаже їм: „Не вім вас“.

42. Таким викладом зопсували царі, пани та вчені свободу християнську.

43 Благодать дана всім язикам, а спершу коліну Яфетову, бо Симово через жидів отвергнуло Христа. І перешла благодать до племен грецького, романського, німецького, славянського.

44. І Греки, прийнявши благодать, покаляли її, бо вони прийняли нову віру і не зовлеклись ветхого чоловіка зо страстями і похотями, оставили при собі і імператорство, і панство, і пиху царськую, і неволю: і покарав їх Господь: чахло, чахло грецьке царство тисячу років, счахло зовсім і попало до Турків.

45. Романське племено — Влохи, Французи, Гишпане — приняло благодать, і стали народи увіходить у силу і нову жизнь, і просвіщенність, і благословив їх Господь, бо лучче вони прийняли св. віру, ніж Греки, одначе не зовсім зовлеклись ветхого чоловіка

з страстями і похотями, оставили і королей і панство, і вимислили голову християнства — Папу, і той Папа видумав, що він має власть над усім світом християнським, і ніхто не повинен судити його, а що він здумає, то буде гарно.

46. І племено німецьке — народи німецькі — приняли благодать і стали увіходить у пущу силу і жизнь нову і просвіщенність, і благословив його Господь, бо вони ще лучче прийняли віру ніж Греки і Романці, і явивсь у них Лютер, котрий почав учити, що повинно християнам жити так, як жили до того часу, коли поприймали і попереверчували ученіе Христово царі і пани, і щоб не було неподсудимого голови над Церквою християнською — Папи, есть бо едни глава всім — Христос. Але і Німці не зовлеклися ветхого чоловіка, бо зоставили у себе і королів і панів і ще гірше дозволили замість папи і епископів орудувать Церквою Христовою королям і панам.

47. І сталась послідняя лесть гірша першої, бо не тільки у Німців королі, але і у других землях взяли верх надо всім і, щоб удержати народ у ярмі, поробили ідолів, одвертали людей од Христа і казали кланятися ідолам і биться за них.

Бо то все рівне, що ідоли: хоча Французи були хрещені, одначе менше шанували Христа, ніж честь національну — і се такого ідола їм зроблено — а Агличане кланялись золоту і мамоні, а другі народи також своїм ідолам, і посилали їх королі і пани на заріз за шматок землі, за табак, за чай, за вино — і табак і чай і вино стали у них богами; речено: „Ідеже сокровище, там сердце ваше". Серце християнина з Ісусом Христом, а серце ідопоклонникове з своїм ідолом І стало, як каже Апостол, їх богом — чрево.

48. І вимислили одщепенці нового бога, сильнійшого над усіх дрібних боженят, а той бог називався по французськи еґоїзм або інтерес.

49. І фільософи почали кричати, що то кепство — вірувати в Сина Божого, що немає ні пекла, ні раю, і щоб усі покланялись еґоїзмові або інтересові.

50. А до всього того довели королі та пани: і звершилася міра їх плюгавства: праведний Господь послав свій меч обоюдоострий на рід прелюбодійний; збунтувались Французи і сказали: „Не хочем, щоб були у нас королі та пани, а хочем бути рівні й вільні“.

51 Але тому не можна було статися, бо тільки там свобода, де Дух Христов, а Дух Божий уже передтим вигнали з Францівщини королі та маркізи та фільософи.

52. І Французи короля свого забили, панів прогнали, а самі почали різатися і дорізались до того, що пішли у гіршую неволю.

53. Бо на їх Господь хотів показать усім язикам, що нема свободи без Христової віри.

54. І з тої пори племена романське і німецьке турбуються і королів і панство вернули, і про свободу кричать, і немає в їх свободи, бо нема свободи без віри.

55. А племено славянське, то найменший брат у сімї Яфетовій.

56. Трапляється, що менший брат любить дуже отця, одначе получає долю меншу проти старійших братів, а потім, як брати старші своє потратять, а менший збереже своє, то і старійших виручає.

57. Племено славянське ще до принятія віри не іміло ані царей, ані панів, і всі були рівні, і не було у них ідолів, і кланялися Славяне одному Богу, Вседержителю, ще Його й не знаючи.

58. Як уже просвітились, старійші брати. Греки, Романці, Німці, тоді Господь і до менших братів Сла-

вян послав двох братів Константина і Методія, і духом святим покрив їх Господь, і переложили вони на славянську мову святеє письмо і одправувать службу Божую постановили на тійже мові, якою всі говорили посполу, а сього не було ні у Романців, ні у Німців, бо там по латинськи службу одправували так, що Романці мало, а Німці овсі не второпали, що їм читано було.

59. І скоро Славяне приймували віру Христову так, як ні один народ не приймував.

60. Але було два лиха у Славян: одно — незгода між собою, а друге — те, що вони, як менші брати, усе переймали од старійших, чи до діла, чи не до діла, не бачучи того, що у їх своє було лучче, ніж братівське.

61. І поприймали Славяне од Німців королів і князів і бояр і панів, а преж того королі були в їх вибрані урядники і не чванились перед народом, а обідали з самим простим чоловіком зарівно і самі землю орали, а то вже у їх стала і пиха і помпа і гвардія і двор.

62. І панів у Славян не було, а були старшини: хто старійший літами, і до того розумнійший, того на раді слухають — а то вже стали пани, а у їх невольники.

63. І покарав Господь славянське племено гірше, ніж другії племена: бо сам Господь сказав: „Кому дано більше, з того більше і зищеться“. І попадали Славяне в неволю до чужих: Чехи і Полабці до Німців, Серби і Болгари до Греків і до Турок, Москалі до Татар.

64. І здавалось: от згине і племено славянське, бо ті Славяне, що жили около Лаби і Поморря Балтицького, ті пропали так, що і сліду їх не осталось.

65. Але не до кінця прогнівився Господь на племено славянське, бо Господь постановив так, щоб під

сим племеном збулось писаніє: „Камень, єгоже не брегоша зиждущії, той бисть во главу угла“.

66. По многих літах стало в Славянщині три непідлеглих царства: Польща, Литва і Московщина.

67. Польща була з Поляків; і кричали Поляки: „І у нас свобода і рівність!“ Але поробили панство, і одурів народ польський, бо простий люд попав у неволю, саму гіршу, яка де-небудь була на світі, і пани без жодного закону вішали і вбивали своїх невольників.

68. Московщина була з Москалів: і була у їх велика Річ Посполита Новгородська, вільна і рівна, хоч не без панства: і пропав Новгород за те, що і там завелось панство, і царь московський взяв верх над усіма Москалями, а той царь узяв верх, кланяючись Татарам, і ноги цілував ханові татарському, бусурману, щоб допоміг йому держати в неволі неключимій народ московський христіянський.

69. І одурів народ московський і попав у ідолопоклонство, бо царя свойого нарік богом, і усе, що царь скаже, те уважав за добре так, що царь Іван в Новгороді душив та топив по десятку тисяч народу, а літописці, розказуючи те, звали його христолюбивим.

70. А в Литві були Литвяки, то ще до Литви належала Україна.

71. А Литва поєдналась з Польщею. І поєдналась Україна з Польщею, як сестра з сестрою, як єдиний люд славянський до другого люду славянського, нерозділимо і незмісимо, на образ іпостасі божої нероздільної і незмісимої, як колись поєднаються усі народи славянські поміж собою.

72. І не любила Україна ні царя, ні пана, скомпонувала собі козацтво, єсть то істеє братство, куди кожний пристаючи, був братом других — чи він був преж того паном, чи невольником, аби христіянин,

і були козаки між собою всі рівні, і старшини вибірались на раді і повинні були слугувати всім по слову Христовому, і жодної помпи панської і титула не було між козаками.

73. І постановили вони чистоту християнську держати, тим старий літописець говорить об козаках: „Татьби же і блуд ніже іменуються у них“.

74. І постановило козацтво віру святую обороняти і визволяти ближніх своїх з неволі. Тимто гетьман Свирговський ходив обороняти Волощину, і не взяли козаки мисн з червонцями, як їм давали за услуги, не взяли тим, що кров проливали за віру та за ближніх і служили Богу, а не ідолу золотому.

А Сагайдашний ходив Кафу руйнувати і визволив кільканадцять тисяч невольників з вічної підземної темниці.

75. І багато лицарів таке робили, що не записано в книгах мира сего, а записано на небі, бо за їх були перед Богом молитви тих, котрих вони визволили з неволі

76. І день одо дня росло і умножалося козацтво, і незабаром булиб на Вкраїні усі козаки, усі вільні і рівні, і не малаб Україна над собою ні царя, ні пана, опріч Бога єдиного, і дивлячись на Україну, так би зробилось і в Польщі, а там і в других славянських краях.

77. Бо не хотіла Україна іти у слід язиків, а державась Закону Божого, і всякий чужестранець, заїхавши в Україну, дивувався, що ні в одній стороні на світі так щиро не моляться Богу, ніде муж не любив так своєї жони, а діти своїх родителей; а коли пани та езуїти хотіли насильно повернуть Україну під свою власть, щоб Українці - християне повірили, буцім справді усе так і єсть, що Папа скаже — тоді на Україні зявилися братства так, як

були у перших христіян, і всі, записуючись у братство, був би він пан чи мужик, називались братами. А се для того, щоб бачили люде, що в Україні осталась істинная віра, і що там не було ідолів, тим там єресі жодної не звилося.

78. А се панство побачило, що козацтво росте, і всі люде скоро стануть козаками, есть то вільними, заказали зараз своїм крепакам, щоб не ходили в козаки, і хотіли забить народ простий, як скотину, так, щоб у йому не було ні чувствія, ні розуму, і почали пани обдирати своїх крепаків, оддали їх жидам на такую муку, що подобную творили тільки над первими христіянами: драли із їх з живих шкури, варили в котлах дітей, давали матерям собак грудями годувати.

79. І хотіли пани зробить із народа дерево, або камінь, і стали їх не пускать...*) в церков хрестить дітей і вінчатися і причащатися і мертвих ховати, а се для того, щоб народ простий утеряв навіть постать чоловічу.

80. І козацтво стали мучить і нівечить, бо таке рівне братство христіянське стояло панам на перешкоді.

81. Але не так зробилось, як думали пани, бо козацтво піднялось, а за їм увесь простий народ; вибили і прогнали панів, і стала Україна земля козацька вільна, бо всі були рівні і вільні, але не надовго.

82. І хотіла Україна знову жити з Польщою по братерськи — нерозділимо і незмісимо, але Польща жодною мірою не хотіла одріктись свого панства.

83. Тоді Україна пристала до Московщини і поєдналась з нею, як єдиний люд славянський з славянським, нерозділимо і незмісимо, на образ іпостасі Божої нерозділимої і незмісимої, як колись поєднаються усі народи славянські між собою.

---

*) Тут пропущене одно невідчитане слово.

84. Але скоро побачила Україна, що попалась у неволю, бо вона по своїй простоті не пізнала, що таке було царь московський, а царь московський усе рівно було, що ідол і мучитель.

85. І одбилась Україна од Московщини, і не знала бідна, куди прихилить голову.

86. Бо вона любила і Поляків і Москалів, як братів своїх, і не хотіла з ними розбрататися, вона хотіла, щоб всі жили вкупі, поєднавшись, як один народ славянський з другим народом славянським, а ті два — з третім, і булоб три Речі Посполиті в однім союзі, нерозділимо і незмісимо, по образу Тройці Божої, нероздільної і незмісимої, як колись поєднаються між собою усі народи славянські.

87. Але сього не второпали ні Поляки, ні Москалі. І бачуть ляцькі пани і московський царь, що нічого не зробить з Україною, і сказали поміж собою: не буде України ні тобі, ні мені, роздеремо її по половині, як Дніпро її розполовинив: лівий бік буде московському царю на поживу, і правий бік польським панам на поталу.

88. І билась Україна літ пятдесять, і єсть то найсвятійша і найславнійша війна за свободу, яка тільки єсть в історії, а розділ України єсть найпоганійше діло, яке тільки можна знайти в історії.

89. І вибилась з сил Україна: і вигнали Ляхи козацтво з правого боку Дніпрового, і запанували пани над бідним остатком вільного народу.

90. А на лівім боці ще держалось козацтво, але час од часу попадало у неключиму неволю московському царові, а там петербургському імператорові, бо останній царь московський і первий імператор петербургський положив сотні тисяч в канавах і на костях збудував собі столицю.

91. А Німка цариця Катерина, курва всесвітна.

безбожниця, убійниця мужа свого, в останнє доконала козацтво і волю, бо, одібравши тих, котрі були в Україні старшими, наділила їх панством і землями, понадавала їм вільну братію в ярмо і поробила одних панами, а других невольниками.

92. І пропала Україна, але так тільки здається.

93. Не пропала вона; бо вона знати не хотіла ні царя, ні пана, а хоч і був царь, та чужий, і хоч були пани, та чужі; і хоч з української крови були ті вирідки, одначе не псували своїми губами мерзенними української мови і самі себе не називали Українцями, а істий Українець, хоч би він був простого, хоч панського роду тепер, повинен не любити ні царя, ні пана, а повинен любити і памятувати одного Бога — Ісуса Христа, Царя і Пана над небом і землею.

Так воно було прежде, так і тепер зосталось.

94. І Славянщина хоч терпіла і терпить неволю, та не сама її сотворила, бо і царь, і панство не славянським духом сотворено, а німецьким або татарським. І тепер в Росії хоч і є деспот - царь, одначе він не Славянин, а Німець, тим і урядники у його Німці, оттого і пани хоч і єсть в Росії, та вони швидко перевертуються або в Німця, або в Француза, а істий Славянин не любить ні царя, ні пана, а любить і памятує одного Бога — Ісуса Христа, Царя над небом і землею.

Так воно було прежде, так і тепер зосталось.

95. Лежить в могилі Україна, але не вмерла. Бо голос її, голос, що звав всю Славянщину на свободу і братство, розійшовся по світу славянському.

96. І одізвався він, той голос України, в Польщі, коли 3 мая постановили Поляки, щоби не було панів, і всі булиб рівні в Речі - Посполитій: а того хотіла Україна ще за 120 літ до того.

97. І не допустили Польщу до того і розірвали Польщу, як прежде розірвали Україну.

98. І се їй так і треба, бо вона не послухала України і погубила сестру свою.

99. Але не пропаде Польща, бо її збудить Україна, котора не памятгуеть зла і любить сестру свою так, як би нічого не було між ними.

100. І голос України одізвався в Московщині, коли після смерти царя Олександра хотіли Руські прогнати царя і панство і установити Річ Посполитую і Славян поєднати по образу іпостасей Божественних — нероздільно і незмісимо: а сього Україна ще за двісті років до того хотіла.

101. І не допустив до того деспот: одні положили живот свій на шибениці, других закатували в копальнях, третіх послали на заріз Черкесові.

102. І панує деспот-кат над трьома народами славянськими, править через Німця, псує-калічить, нівечить добру натуру славянську — і нічого не зробить.

103. Бо голос України не затих.

І встане Україна з своєї могили і знову озоветься до всіх братів своїх Славян, і почують крик її, і встане Славянщина, і не позостанеться ні царя, ні царевича, ні царівни, ні князя, ні графа, ні герцога, ні сіятельства, ні превосходительства, ні пана, ні боярина, ні крепака, ні холопа — ні в Московщині, ні в Польщі, ні в Україні, ні в Чехії, ні у Хорутан, ні у Сербів, ні у Болгар.

104. І Україна буде непідлеглою Річчю Посполитою в Союзі Славянськім.

Тоді скажуть всі язики, показуючи рукою на те місто, де на карті буде намальована Україна: „От камень, єгоже не брегоша зиждущії, той бисть во главу угла“.

Словарець менше зрозумілих слів і форм.

бисть = був, став
битіє = істнування
блуд = перелюбство, розпустність
брегоша = дбали; не брегоша = занедбали, погордили
Ваал = біблійна назва бога поганських семітів Палестини, Фінікії й Сирії
ветхий = старий, давній
вім = знаю
Влохи = Італійці
внити = увійти
воздати = віддати
глаголяй ми = той, що говорить мені
Дагон = головне божество Филистимлян
еґоїзм = самолюбство
жизнь = життя
заушенія = ляпанці, ляпаси
зиждущий = будуючий, будівничий
зищеться = шукається, візьметься
зовлектись = скинути з себе
инний = инший
ідеже = де
іже = котрий, що
іпостась = істота
іскуство = мистецтво
істина = справжній
істий = правда; істинний = правдивий
кепство = дурнота
лесть = підхлібство
ли = чи
місто = місце
незмісимо = без змішання, не змішуючи

неключимий = неславний
неподсудимий = котрого не можна піддати під суд, обвинуватити, оскаржити
ніже = навіть не
нужний = потрібний
обоюдоострий = гострий з обох боків
общественний = товариський, громадський, загальний, спільний
общество = товариство, громада
отвергнути = відкинути
переверчувати = перевертати, зміняти
питаніє = кормлення
покаляти = поплямити
получати = отримувати, одержувати
помпа = парада, пишнота, виставність, бучність
превездісний = той, що скрізь є
прежде, преж того = передтим
прелюбодійний = перелюбний, чужоложник
пророчествовах = я пророкував
пуще = гірше, більше всього, над усе
світ правди = світло правди
скомпонувати = утворити
создати = сотворити
сокровище = скарб
сонмище = зборище, зібрання, сейм
стало буть = значить, виходить
табак = тютюн
татьба = злодійство, крадіж
творяй = той, що творить, робить
тьмочисленнії = безчисленні
утеряти = втратити
чванитись = хвалитися
чиновні люде = люде, що займають уряди, урядники
чувствіє = почування
чужестранець = чужинець
язик = народ, зокрема поганський.

„Новітня Бібліотека

виходить неперіодичними зшитками. Випускає твори у
їнської і світової літератури: романи, повісти, драми, но
критичні нариси і т. ц.

Видає: Видавництво „НОВІ ШЛЯХИ“ у Львові.

Досі вийшли:

1. Ґергарт Гавптман: Перед сходом сонця (вичерп.)
2. Ґю де Мопасан: Історія одної дівчини (вичерп.)
3. Леонід Андреев: Чорні маски (драма)
4. Михайло Яцків: Adagio consolante (вичерп.)
5. Станіслав Жеромський: „Табу“ і ин. опов. (вичерп
6. Едґар Алян По: Елеонора і инші оповід. (вичерп
7. Микола Орицин: Тяжка заповідь (вичерп.)
8—9. Петер Альтенберґ: Як я то бачу... (вичерп.)
10. Володимир Бирчак: 1,000.000 (опов.) (вичерп.)
11. Анатоль Франс: Цезар Борджія і ин. нариси (вич
12. Е. Т. А. Гофман: Дожа й доґаресса (опов.) (вичерп
13—14. Мих. Яцків: Смерть бога (вичерп.)
15—18. Василь Пачовський: Ладі й Марені терновий о
мій... (поезії)
19. Микола Голубець: Мойсей безумний (вичерп.)
20. Др. Ст. Балей: З психольоґії творчости Шевченка (
21. Ґергарт Гавптман: Затоплений дзвін (вичерп.)
22. Мих. Яцків: Танець тіний (роман, I. часть)
23. Октав Мірбо: Лихі пастухи (драма)
24. Степан Чарнецький: В годині задуми (вичерп.)
25. Роман Секела: Смерть, (вичерпане)
26. Др. Дмитро Донцов: Похід Карла XII. на Украї
27. Мих. Яцків: Танець тіний (роман, II. часть)
28. Тарас Франко: Збиточний Амор (переспіви)
29. Мик. Голубець: Українське мистецтво (Вступ до іс
30. Кнут Гамсун: Вікторія (оповідання)
31. Лесь Мартович: Народня ноша (опов.)
32. Володимир Дорошенко: Життє і слово
33. Мих. Яцків: Танець тіний (роман, III. часть)
34. Степан Чарнецький: Сумні ідем (вибір поезій).
35. Тиберій Горобець: Дикий виноград (нариси).
36. Микола Костомарів: Книги битія українського на

**Замовляти в Книгарні Наук. Товариства ім. Шевчен
Львів, Ринок ч. 10.**

